

TÚRRICSE NÉPESSÉGÉNEK FONTOSABB ANTROPOMETRIAI JELLEMZŐI

Írta: M. SZILÁGYI KATALIN

(Kossuth Lajos Tudományegyetem Állattani és Embertani Tanszéke,
Debrecen)

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Embertani munkacsoportja 1971 nyarán, Dr. Nemeskéri János vezetésével komplex humánbiológiai kutatást indított. Kutatásunk célja az volt, hogy Kelet-Magyarország egy populációjának vizsgálatával hozzájáruljunk a normál népségek biológiai státusának megismeréséhez. A vizsgálat helyéül Túrricse községet választottuk, amely a szovjet és a román határhoz közel, a Túr folyótól néhány kilométerre terül el.

Anyag és módszer

Az 1970-es népszámlálás adatai szerint Túrricse népessége 863 fő, ebből 415 férfi és 448 nő. A községben 233 család él (1970. évi népszámlálás). Anyakönyvi adatok kijegyzése, valamint a lakosságkikérdezése segítségével 6—8 generációra visszamenő családrekonstrukciót végeztünk, melyből világossá vált a község lakosságának biológiai—társadalmi szerkezete. Néhány családnév, a *Garda*, a *Rápolthy*, a *Sebestyén* igen gyakori előfordulása felhívta figyelmünket arra, hogy a lakosság nagyfokú beházasodása révén *relatív endogám* populáció alakult ki. A *Garda* családnév a leggyakoribb (38,6%), mely jelenleg 14 — ragadványnévvel, illetve azok kezdőbetűivel megkülönböztetett — ágra oszlik. A beházasodás fokának megállapítására ún. izonómiai vizsgálatokat végeztünk (NEMESKÉRI és mtsai 1973), melynek eredménye a túrricsei populáció félig nyitott voltát igazolja. A családokon belüli izonom párok számának alakulása arra enged következtetni, hogy a népességből a Garda nagycsalád határozottan elkülönülő szubpopulációt alkot. Ennek alapján indokolt, hogy a népesség főbb antropológiai jellegeit „Garda” és „Egyéb” csoportokra különítve értékeljük.

Munkánk során 542 személyt vizsgáltunk meg. Ez a lakoságnak 62,80%-a.

Az 542 személyen részletes antropometriai és fiziognómiai vizsgálatot, szem- és hajszín-meghatározást, valamint bőrlérendszer-vizsgálatot végeztünk. Folyamatban van a fő és ritka vércsoportrendszer, valamint a szérumfehérjék meghatározása.

Jelen tanulmányban a felnőttek főbb antropometriai jellemzőiről — a testmagasság, a fej legnagyobb hossza, a fej legnagyobb szélessége, morfológiai arcmagasság, járomívszélesség, fejjelző és morfológiai arcjelző — számolok be. Az ide sorolható 388 személy (170 férfi, 218 nő) nem és korcsoport szerinti megoszlását az 1. táblázat foglalja össze.

Céлом megvizsgálni, hogy az izonómiailag elkülöníthető Garda szubpopuláció a jellegek valamelyikében mutat-e eltérést, azaz a szubpopuláció biológiaiilag is meghatározható-e?

1. táblázat

A vizsgált egyének megoszlása életkor és nemek szerint
 Table 1. Differentiation of investigated person by age and sex (according to age and sex)

Korcsoportok Age-groups (years)	A vizsgált csoportok Investigated groups					
	Garda		„Egyéb” „Other”		Együtt Together	
	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀
I. 15—22 éves	17	18	15	25	32	43
II. 23—39 éves	13	17	30	38	43	55
III. 40—59 éves	22	20	31	56	53	76
IV. 60—x éves	18	15	24	29	42	44
I—IV.	70	70	100	148	170	218

A vizsgálatokat MARTIN—SALLER (1957) technikájával végeztük, és a szokásos biometriai módszerekkel dolgoztuk fel.

A két csoportban összehasonlítottam a korcsoportok közötti eltéréseket, valamint a nemi differenciákat; ezeket a

$$v_{sex} = \frac{1}{k} \sum_{i=1}^k d_i^2$$

képlet segítségével számítottam ki, ahol k = a jellegek száma,

$$d = \frac{100 (M_{\♂} - M_{\♀})}{M_{\♂} + M_{\♀}} \quad (\text{KELEMEN 1968}).$$

Vizsgálati eredmények és értékelésük

A vizsgált jellegek legfontosabb paramétereit a 2. és 3. táblázatban foglaltam össze, a II. (23—39 éves) és a III. (40—59 éves) korcsoportra vonatkozóan. Bizonyos indokolt esetekben azonban utalok az I. és IV. korcsoport adataira is.

A *testmagasság* esetében a Gardák kisebb értékeket képviselnek. A Garda férfiaknál a koreltérés lényegesen kisebb, mint az „egyéb” csoportban, tehát az életkori változások kisebbek. Az I—II. korcsoportban pozitív, a többiben negatív koreltérés tapasztalható. A Garda nők testmagassága gyakorlatilag megegyezik a másik csoport átlagával.

A *fej legnagyobb hosszúságában* a férfiaknál lényeges eltérés nem tapasztalható. A Garda nők középértéke 3 mm-rel kisebb az „egyéb” csoporténál.

A *fej legnagyobb szélességében* a Gardák általában nagyobb középértékeket adnak mindkét nemben, minden korcsoportban, kivéve a 40—59 éves nőket, ahol az átlagérték minimuma található. Ugyanitt van az „egyéb” kategória maximuma, úgy, hogy ebben a jellegben az életkori változások a két csoportban ellentétesek. Férfiaknál ugyanez a jelenség tapasztalható, kisebb eltérésekkel.

Az *arcmagasságban* jellegzetes eltérés nem mutatható ki, a különbségek mindkét nem korcsoportjaiban változó előjelűek.

2. táblázat

A II. korcsoport (23—39 éves) statisztikai paramétere a két szubpopulációban
 Table 2. Statistical parameters of the II. age-group (from 23 to 39 years) in the two subpopulations

Jellegek Characters*	Férfiak paramétere Parameters of males					Nők paramétere Parameters of females				
	N	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	s ²	V	N	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	s ²	V
<i>Garda szubpopuláció — Garda subpopulation</i>										
1. Testmagasság	13	167.46 ± 1.57	5.66	32.08	19	17	155.41 ± 1.69	6.95	48.25	26
2. Fejhossz	13	183.38 ± 1.37	4.96	24.58	16	17	173.00 ± 1.96	8.09	65.38	31
3. Fejszélesség	12	152.92 ± 1.72	5.95	35.36	17	16	148.13 ± 1.64	6.56	43.07	19
4. Morf. arcmagasság	13	121.15 ± 2.05	7.39	54.67	24	17	110.35 ± 1.50	6.16	38.00	21
5. Járomívszélesség	13	127.15 ± 2.29	8.28	68.58	26	17	116.29 ± 2.54	10.47	109.69	29
6. Fejjelző	13	84.38 ± 1.04	3.76	14.17	14	17	86.47 ± 1.20	4.92	24.25	16
7. Morf. arcjelző	13	95.69 ± 2.20	7.95	63.25	25	17	95.35 ± 2.16	8.92	79.56	26
<i>„Egyéb” szubpopuláció — „Other” subpopulation</i>										
1. Testmagasság	29	169.14 ± 1.17	6.33	40.07	24	38	155.76 ± 1.25	6.71	45.05	25
2. Fejhossz	30	183.80 ± 1.28	7.02	49.31	27	38	175.97 ± 0.90	5.56	30.89	25
3. Fejszélesség	30	152.60 ± 1.59	8.73	76.14	33	38	147.05 ± 1.23	7.59	57.69	29
4. Morf. arcmagasság	30	119.27 ± 1.42	7.80	60.86	30	38	111.26 ± 1.14	7.05	49.68	30
3. Járomívszélesség	28	120.61 ± 1.14	6.03	36.33	22	38	117.82 ± 1.35	8.29	68.68	37
6. Fejjelző	30	82.93 ± 0.69	3.77	14.21	16	37	83.00 ± 0.60	3.63	13.19	13
7. Morf. arcjelző	30	98.53 ± 1.52	8.33	69.45	29	38	95.34 ± 1.53	9.42	88.66	34
<i>Túricse együtt — Túricse together</i>										
1. Testmagasság	42	168.62 ± 0.94	6.09	37.07	25	55	155.45 ± 0.91	6.72	45.17	28
2. Fejhossz	43	183.67 ± 0.99	6.50	42.31	27	55	175.05 ± 0.89	6.60	43.59	32
3. Fejszélesség	42	152.69 ± 1.24	8.01	64.17	33	54	147.37 ± 0.99	7.22	52.83	30
4. Morf. arcmagasság	43	120.36 ± 1.14	7.45	55.55	30	55	110.96 ± 0.91	6.74	45.39	27
5. Járomívszélesség	41	122.68 ± 1.15	7.35	54.03	28	55	117.35 ± 1.16	8.59	73.85	37
6. Fejjelző	43	83.40 ± 0.59	3.85	14.86	20	54	84.09 ± 0.59	4.26	18.18	22
7. Morf. arcjelző	43	97.67 ± 1.25	8.22	67.57	29	55	95.35 ± 1.24	9.18	84.33	34

* Characters: 1. Stature, 2. Head length, 3. Head breadth, 4. Morphological face height, 5. Bizygomatic diameter, 6. Cephalic index, 7. Morphological face index.

3. táblázat

A III. korcsoport (40—59 éves) statisztikai paramétereit a két szubpopulációban
 Table 3. Statistical parameters of the III. age-group (from 40 to 59 years) in the two subpopulations

Jellegek Characters*	Férfiak paramétereit Parameters of males					Nők paramétereit Parameters of females				
	N	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	s ²	V	N	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	s ²	V
Garda szubpopuláció — Garda subpopulation										
1. Testmagasság	22	165.32 ± 1.11	5.21	27.10	19	20	151.85 ± 1.22	5.46	29.84	22
2. Fejhossz	21	184.05 ± 1.30	5.96	35.50	23	20	171.50 ± 1.65	7.39	54.61	26
3. Fejszélesség	21	155.95 ± 1.56	7.15	51.10	29	20	145.30 ± 1.87	8.37	70.11	34
4. Morf. arcmagasság	22	119.05 ± 1.77	8.31	69.05	32	20	110.15 ± 1.15	5.14	26.37	18
5. Járomívszélesség	21	127.29 ± 1.57	7.17	51.40	28	20	118.05 ± 2.02	9.02	81.42	41
6. Fejjelző	22	84.68 ± 0.96	4.48	20.05	14	20	84.80 ± 0.70	3.14	9.80	12
7. Morf. arcjelző	22	93.41 ± 1.52	7.13	50.81	39	19	93.65 ± 1.43	6.37	40.58	19
„Egyéb” szubpopuláció — „Other” subpopulation										
1. Testmagasság	31	166.58 ± 1.21	6.76	45.66	28	55	153.11 ± 0.76	5.67	32.13	24
2. Fejhossz	30	183.74 ± 1.04	5.78	33.40	26	56	174.71 ± 1.05	7.86	61.71	37
3. Fejszélesség	31	152.74 ± 1.51	8.42	70.83	29	56	149.18 ± 1.01	7.56	57.09	30
4. Morf. arcmagasság	31	122.58 ± 1.23	6.83	46.67	25	56	109.18 ± 1.09	8.16	66.58	39
5. Járomívszélesség	30	124.27 ± 1.21	6.65	44.24	29	56	121.05 ± 0.99	7.42	55.11	34
6. Fejjelző	31	83.03 ± 0.83	4.65	21.60	18	56	85.48 ± 0.62	4.65	21.62	21
7. Morf. arcjelző	31	98.87 ± 1.30	7.23	52.23	33	56	90.00 ± 0.90	6.75	45.56	33
Túrricse együtt — Túrricse together										
1. Testmagasság	53	166.06 ± 1.05	7.63	58.17	28	75	152.77 ± 0.66	5.69	32.32	30
2. Fejhossz	51	183.98 ± 0.85	6.07	36.90	26	76	173.71 ± 0.88	7.71	59.52	34
3. Fejszélesség	52	154.04 ± 1.10	7.91	62.51	35	76	148.09 ± 0.95	8.25	67.99	42
4. Morf. arcmagasság	53	120.51 ± 1.03	7.46	55.71	36	76	109.84 ± 0.86	7.47	55.78	40
5. Járomívszélesség	51	125.51 ± 0.97	6.92	47.88	34	76	119.81 ± 0.91	7.90	62.33	41
6. Fejjelző	53	83.72 ± 0.63	4.62	21.37	19	76	85.30 ± 0.49	4.26	18.18	21
7. Morf. arcjelző	53	96.81 ± 1.12	8.16	66.58	39	76	91.50 ± 0.82	7.14	51.01	33

* See Table 2.

Jelentős eltérés mutatkozik az *arcszélesség* átlagértékeiben. A Garda férfiak értékei meghaladják az „egyéb” csoportét, különösen a II. korcsoportban (Garda: 127,15, „egyéb”: 120,61). A nők arcszélessége nem mutat ilyen egyértelmű elkülönülést.

A két számított érték, a *fejjelző* és a *morfológiai arcjelző* alapján a két csoport jól elkülöníthető. A fejjelző a Gardák mindkét nemében magasabb értékeket ad (kivéve a IV. korcsoportot). Az arcjelző középértéke a férfiaknál lényegesen kisebb, a nőknél viszont magasabb, mint az „egyéb” csoporté. Ez a férfiaknál igen erősen elkülönülő magas arcszélességi érték következménye.

Figyelembe véve a koreltérések alakulását, megállapítható, hogy a Gardák értékei kiegyenlítettebbek, határozottabb irányítottságúak (testmagasság, arcmagasság, arcszélesség, fejindex). Ebből a Garda-csoport homogénebb, az „egyéb” csoport heterogénebb összetételére következtethetünk.

A *nemi dimorfizmus* értékei alapján megállapítható, hogy a Garda-csoport nemi differenciái kifejezettebbek (kivéve az I. korcsoportot, ahol kisebb értékeket kaptam), mint az „egyéb” csoporté (4. táblázat). A Garda-csoport nem

4. táblázat

A nemi dimorfizmus meghatározása
Table 4. Determination of sexual dimorphism

Jellegek Characters*	Subpopulációk d és d ² értékei d and d ² values of subpopulations					
	Garda		„Egyéb” — Other		Együtt — Together	
	d	d ²	d	d ²	d	d ²

II. korcsoport — Age-group II.

1. Testmagasság	3.732	13.928	4.118	16.959	4.064	16.516
2. Fejhossz	2.913	8.486	2.176	4.736	2.403	5.774
3. Fejszélesség	1.591	2.531	1.852	3.430	1.772	3.143
4. Morf. arcmagasság	4.665	21.764	3.709	13.753	4.063	16.513
5. Járomívszélesség	4.461	19.900	1.170	1.369	2.221	4.933
V _{sex}		13.322		8.049		9.376
6. Fejjelző	-1.223	1.496	-0.042	0.002	-0.412	0.170
7. Morf. arcjelző	0.178	0.032	1.645	2.707	1.202	1.445
V _{sex}		0.764		1.355		0.808

III. Korcsoport — Age-group III.

1. Testmagasság	4.247	18.036	4.213	17.753	4.169	17.375
2. Fejhossz	3.529	12.459	2.519	6.346	2.784	7.751
3. Fejszélesség	3.535	12.498	1.232	1.519	1.839	3.383
4. Morf. arcmagasság	3.883	15.078	5.782	33.429	4.632	21.456
5. Járomívszélesség	3.766	14.184	1.313	1.722	2.502	6.261
V _{sex}		14.451		12.154		12.245
6. Fejjelző	-0.071	0.005	-1.208	1.459	-0.935	0.874
7. Morf. arcjelző	-0.128	0.016	4.696	22.056	2.820	7.951
V _{sex}		0.011		11.758		4.413

* See Table 2.

varianciája nagyobb, mint a KELEMEN (1968) által közölt dömsödi, illetve összehasonlításként használt ivádi (NEMESKÉRI 1953) és orosházi (FARKAS—LIPTÁK 1965) nemi variancia értékek.

Dömsöd:	9,348
Ivád:	9,045
Orosháza:	10,326
Túrriese-Garda:	13,322
Túrriese „egyéb”:	8,049
Túrriese együtt:	9,376.

Túrriese egészének nemi varianciája Dömsödével közel megegyezik, de a két csoport eltérése igen kifejezett.

Vizsgálataim eredményeként megállapítható, hogy a túrriesei Garda-csoport, mint szubpopuláció biológiai jellemzők alapján is elkülöníthető. Ezt igazolják BALOGH (1975) vizsgálatai is, melyek szerint a vércsoporteloszlás is igen jellegzetes képet mutat. Ez az r_0 gén igen magas génfrekvenciájában nyilvánul meg. A testméretek multifaktorális volta miatt ez az eltérés esetünkben ilyen egyzaktul nem határozható meg, de az elkülönülés így is igazolható.

Összefoglalás

A szerző a Túrriese községben végzett komplex humánbiológiai kutatás egy részeredményéről számol be. Az előzetes izonómia-vizsgálat alapján beigazoldott, hogy a félig nyitott populációból határozottan elkülöníthető a Garda szubpopuláció. A vizsgált 7 antropometriai jelleg közül leghatározottabb elkülönülés a testmagasságban és az arcszélességben mutatkozott. Feltűnően magas a Garda szubpopuláció nemi variancia-értéke. Ezek alapján a szubpopuláció biológiailag is identifikálhatónak bizonyult.

IRODALOM

- BALOGH, E. (1975): A génfrekvencia változásának vizsgálata egy kelet-magyarországi populáció (Túrriese) egy nagycsaládi ágának (M. Garda) hat nemzedékén. — *Anthrop. Közl.* 19; megjelenés alatt.
- FARKAS, GY.—LIPTÁK, P. (1965): A lakosság embertani képe. — *In: NAGY, GY. (Szerk.): Orosháza története és néprajza*, 2; 344—399. Orosháza.
- KELEMEN, A. (1968): Dömsöd, egy központi fekvésű község népességének embertani helye. — *Anthrop. Közl.* 12; 125—160.
- MARTIN, R.—SALLER, K. (1957): *Lehrbuch der Anthropologie I.* Stuttgart.
- NEMESKÉRI, J. (1953): Ivád község népének embertani vizsgálata. — *MTA Biol. Oszt. Közl.* 2; 200—238.
- NEMESKÉRI, J.—M. SZILÁGYI, K.—BALOGH, E.—JOUBERT, K. (1973): Egy kelet-magyarországi népesség (Túrriese) isonómia vizsgálata a pedigrek különböző rokonsági kapcsolataiban. — *Anthrop. Közl.* 17; 3—19.
1970. évi népszámlálás (1972): Szabolcs-Szatmár megye adatai. — Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

SOME ANTHROPOLOGIC CHARACTERISTICS OF THE POPULATION
IN THE VILLAGE TÚRRICSE

by *Katalin M. Szilágyi*

(Summary)

The author reports on one of the partial result of a complex human biological investigation conducted in the village Túrricse in Eastern Hungary. On the evidence of examination of isonymy it was found that the population was half open and out of it the *Garda* clan dividing into 14 branches could be definitely separated as a subpopulation (NEMESKÉRI and coll. 1973). The aim of the present study is to examine whether the subpopulation *Garda* shows a notable difference in anthropologic characters, i. e. whether the subpopulation can be delimited also biologically.

According to the data of the 1970 census there live 863 persons in the village Túrricse 542 of these, 62.8% of the population, were subjected to a detailed anthropometric examination. The number of the persons over 15 years of age whose data were worked up was 388 (170 males and 218 females).

The author reports on the trends of the means of 7 out of the surveyed anthropometric characters (stature, head length, head breadth, morphological face height, bizygomatic diameter, cephalic index and morphological face index), making a comparison between the *Garda* and "other" groups.

The *Garda* subpopulation markedly differentiates in stature and bizygomatic diameter as well as in the values of the cephalic and face indices. In stature there is a negative, in face width a positive difference to be observed. As regards the measure of the differences in age, the *Garda* group is more balanced and of a more definite direction. The value of sexual variance is remarkably high with them. From all these the conclusion could be drawn that the subpopulation *Garda* was identifiable also biologically.

A szerző címe: M. DR. SZILÁGYI KATALIN
Author's address: 4010 Debrecen
KLTE Embertani Tanszéke

